

Tratatul de Pace dintre Puterile Aliate și Asociate și Ungaria (4 iunie 1920, Trianon)¹

Conținutul și semnificația acestui remarcabil document internațional, precum și locul lui în cadrul procesului de înfăptuire a Marii Uniri; caracterul de paradigmă și impactul avut asupra relațiilor româno-ungare pe parcursul întregului secol ce a urmat; forța lui politico-juridică și morală, precum și actualitatea-perenitatea, ca și imperativul aplicării lui întocmai – *fermiter, secundum legem*.

* Membru onorific al Academiei Oamenilor de Știință din România; Membru de onoare al Academiei de Științe Juridice din România; Președinte al Asociației Ambasadorilor și Diplomaților de Carieră din România; Președinte al Societății Române de Drept European.

¹ V. Ion M. Anghel, *Tratatele de la Trianon și Paris 1920 – Documentele prin care s-a înfăptuit România Mare*, Ed. Academiei Oamenilor de Științe din România, București, 2018; *Politica externă și diplomația României pe parcursul unui secol de la înfăptuirea României Mari* – Vol. I, coordonator Ion M. Anghel, Ed. Academiei Române, București, 2018, p.18-199; *Despre perenitatea și actualitatea Tratatului de la Trianon*, Rev. Dreptul nr. 5/2020, p. 9-27.

Motto:

*Pacta sunt servanda*² – *bona fides exigit* (Domitius Ulpianus)

Fundamentum autem est iustitiae fides, id est dictorum conventorum – quae constantia et veritas (Cicero)

Prima verba

▪ *Tratatul de la Trianon* este încă și va rămâne ca atare, de o covârșitoare importanță și de acută actualitate pentru România, chiar dacă unii îl ignoră ori împiedică cunoașterea lui, iar alții îi minimalizează importanța sau chiar sugerează și cultivă ignorarea acestuia. Este cel mai important tratat din întreaga istorie a României – *caput et fundamentum*, mai important față de oricare dintre celelalte patru tratate pe baza cărora s-a înfăptuit România Mare: *Tratatul de la Paris* (referitor unirea Basarabiei), *Tratatul de la Sain Germain* (referitor unirea Bucovinei de Nord), *Tratatul de*

² În virtutea principiului *pacta sunt servanda*, tratatul internațional leagă din punct de vedere juridic părțile contractante și trebuie să fie respectat întocmai, îndeplinindu-se cu bună credință obligațiile asumate; reprezintă o regulă internațională de conduită obligatorie – *iuris vinculum*, pentru părțile contractante (*sanctitas pactorum gentium publicorum*). Constituie unul dintre principiile fundamentale ale Dreptului Internațional, fiind proclamat prin cele mai importante documente ale comunității internaționale (statele „trebuie să-și îndeplinească cu bună credință obligațiile pe care și le-au asumat” – *Carta O.N.U.*, art. 2(2); „orice tratat în vigoare leagă părțile și trebuie să fie executat de ele cu bună credință” – art. 26 din *Convenția de la Viena privind tratatele* din 1969, *vinculum iuris* și *bona fides serviens* încorporându-se într-un singur principiu). Tratatul internațional – ca act constrângător din punct de vedere juridic și *pacta sunt servanda* – ca principiu fundamental al Dreptului internațional se prezintă ca elemente ce aparțin aceluiași întreg și sunt legate organic între ele, pentru ca fiecare să poată avea rațiune și sens – motivându-se și potențându-se în mod reciproc. Grație imperativului pe care îl comportă ca atare principiul *pacta sunt servanda – debet*, se ajunge prin raportarea lui la tratatele internaționale în situația de a conferi autoritate efectelor acestora, încât rolul lor de reglementare să capete virtutea de a deveni sacre; tocmai în aceasta constă valoarea politico-juridică a tratatului internațional – este lege pentru părți. Ca principiu fundamental al Dreptului Internațional contemporan, constituie totodată, și un principiu de *ius cogens* (Ch. Rousseau, *Droit International Public*, 3 éd., Dalloz, 1965, p. 134; Ion M. Anghel, *Dreptul tratatelor*, ediția a II-a rev., Vol. II, Editura Lumina Lex, București, p. 706-709).

la Neuilly (pentru Cadrilater) și *Tratatul de la Sèvres* (pentru delimitarea față de Iugoslavia), ca urmare a impactului substanțial pe care l-a produs unirea Transilvaniei cu România (reprezentând o treime din teritoriul și populația acesteia) și pentru că Transilvania (deși a fost ocupată o parte din ea în 1940) a rămas pe parcursul unui secol, componentă a României de astăzi; fără *Tratatul de la Trianon*, România ar fi mai mică decât era în 1916, la intrarea ei în război.

În condițiile în care *teritoriul determinat/definit și populația stabilă* sunt elementele esențiale pentru existența României ca *stat*, constituind astfel premisa intrinsecă a înfăptuirii României Mari și apoi, a existenței României întregite (în forma în care se află în prezent), și deoarece frontiera care delimitează, de un secol, teritoriul României de cel al Ungariei a fost înscrisă chiar în acest document, *Tratatul de la Trianon* rămâne, prin ceea ce reprezintă el, cel mai important tratat al României. *Tratatul de la Trianon* – un document istoric de răscruce și inegalabil, în destinul României – piatră de încercare – *si aut non* a statalității pe meleagurile locuite de români; constituie, în mod indiscutabil, paradigmă pentru întregul ansamblu al relațiilor româno-ungare și confirmă perenitatea noastră în zona în care ne aflăm. Notăm faptul că în vreme ce *Constituția* – legea fundamentală a României are ca obiect organizarea și funcționarea statului, *Tratatul de la Trianon* asigură însăși statalitatea ca atare a României, ceea ce este fundamental.

Drept urmare, relațiile româno-ungare nu pot fi concepute și nici desfășurate decât în limitele și în deplină armonie cu *Tratatul de la Trianon* – ceea ce constituie o *conditio sine qua non*, fără alternativă, de la care, sub niciun motiv, nu putem abdica ori face un pas înapoi, dacă mai vrem ca România să rămână în structura pe care în mod legitim ea o are în prezent. Trebuie pus capăt, în tot cazul, șirului de concesi excesive, nesăbuite și iresponsabil concesionate Ungariei, prin care se creează o situație de fapt paralelă reglementării existente, încât *Tratatul de la Trianon* să devină superfluu. În afară de premeditata ignorare ori poate, chiar dezavuarea – ceea ce este și mai grav, a *Tratatului de la Trianon*, care s-a făcut prin *Tratatul de înțelegere, cooperare și bună vecinătate dintre România și Republica Ungară* (1996), plasarea în sine, pe același plan, a acestor două documente, inegale ca valoare și consecințe, reprezintă o eroare de amator sau imatur și lipsă de elementară diligență; inepta înțelegere a ceea ce

reprezintă un tratat și care este raportul dintre două tratate încheiate între aceleași două părți, precum și dezordinea în negocierile dintre două state – activitate complexă și delicată prin consecințele ei, nu își au locul atunci când este vorba despre destinul unei națiuni.

Este de menționat faptul că marele nostru diplomat, Nicolae Titulescu, și-a legat numele de *Tratatul de la Trianon*, el fiind unul dintre semnatarii, în numele României, a acestui document, la 4 iunie 1920; dar activitatea sa de inegalabil diplomat și-a dedicat-o salvării acestui tratat, apărându-l la Societatea Națiunilor împotriva Ungariei revizioniste, în *procesul optanților unguri*, precum și prin constituirea *Micii Înțelegeri* și a *Înțelegerii Balcanice*, în scopul de a bloca acțiunile iredentiste ce s-au manifestat împotriva sistemului de la Versailles.

- Dar importanța și actualitatea *Tratatului de la Trianon* nu trebuie văzute doar prin raportarea la poziția și interesele României, ci se impune, de asemenea, să fie apreciate și la scară europeană, în mod special, în ceea ce le privește pe statele care au beneficiat de acest tratat și care nu-și pun problema renunțării la el.

Tratatul de la Trianon împreună cu celelalte tratate semnate la Conferința de pace alcătuiesc *sistemul de la Versailles*, sistem care continuă să se afle, cu mici modificări, și la baza actualei geografii politice europene, consfințind astfel ordinea noii Europe. Devenind repere, *ordinea trianonică* își are rădăcina în *sistemul de la Westphalia*, ea fiind rodul consensului mondial și se constituie cu acesta, în arhetipul westphaliano-trianonic; fiind un model al lumii integrate și test al europenismului, Europa după Trianon a rămas o Europă a națiunilor, care s-au unificat creind edificiul actual al Uniunii Europene, încât fără moștenirea *Trianonului*, nu ar fi luat ființă Uniunea Europeană³.

- Prin *Tratatul de pace dintre Puterile Aliate și Asociate și Ungaria* (Trianon, 4 iunie 1920), **Transilvania** s-a unit cu România. Dar în acest proces al întregirii neamului, au intrat și celelalte provincii românești – **Basarabia** (*Tratatul de pace de la Paris*, 28 octombrie 1920), **Bucovina** (*Tratatul de pace*

³ Ilie Bădescu, *Trianonul în „conștiința geopolitică” a Europei*, Punctul Critic nr. 1-2/2020, p. 25-42.

cu Austria de la Saint Germain, 10 sept. 1919), **Cadrilaterul** (*Tratatul de pace cu Bulgaria de la Neuilly*, 27 noiembrie 1919) și delimitarea față de Iugoslavia (*Tratatul de la Sèvres*, 10 august 1920), ajungându-se în final, la înfăptuirea visului de veacuri al României Mari.

România Mare reprezintă, în mod indubitabil, rezultatul firesc al acțiunii românilor; așa cum, într-un limbaj lapidar și fericit, formula această idee reputatul istoric român, Constantin Kirițescu: „unirea națională a românilor, rod al unei evoluții istorice, pregătită cu tot ce a fost mai curat în sufletul românesc, săvârșită cu jertfa celei mai bune părți a acestui neam, este astăzi comoara noastră cea mai de preț.” Dorința de unire a românilor și participarea României în război, spre a avea calitatea de beligerant fără de care n-ar fi putut fi prezentă la Conferință, constituie premisa actului de întregire la care s-a ajuns.

Cu toate acestea, rolul *diplomației*⁴ este și va rămâne imens și de neînlocuit; contrar dictonului *inter arma silent leges* (Cicero), diplomația este prezentă în toate fazele – premergătoare declanșării războiului, în timpul războiului, dar mai ales la încheierea acestuia, pentru că niciun conflict armat nu se încheie fără a-și legitima consecințele și fără să fie luată o decizie pentru viitor.

Cum regulile internaționale nu obligă niciun stat să recunoască⁵ ori să stabilească relații diplomatice cu un alt stat, dezmembrarea unui imperiu, ca și apariția de noi state și modificări de frontieră ori întregirea altora, trebuiau să fie consfințite de către un for internațional prestigios și cu autoritate – Conferința statelor învingătoare, în urma războiului; înfăptuirea României Mari, deși rezultatul luptei și sacrificiilor românilor, legitimitatea acesteia trebuia să fie confirmată și impusă prin deciziile Conferinței de pace și tratatele semnate cu acest prilej, precum și prin *politica post Versailles* ce a urmat.

Fără a sugera măcar ideea de minimalizare a impactului pe care l-a avut asupra evoluției spre înfăptuirea României Mari, această uriașă acțiune populară cu caracter național, ce îi onorează pe românii de atunci pentru devotamentul și sacrificiile lor, asupra cancelariilor străine și în opinia

⁴ Ref. ce este diplomația, rolul acesteia și funcțiile misiunii diplomatice, v. Ion M. Anghel, *Dreptul Diplomatic și Dreptul consular*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 17-22 și 176-218.

⁵ Ion M. Anghel, *Subiectele de Drept Internațional*, ediția a II-a rev., Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 255-259.

publică mondială din acea vreme, nu trebuie, totuși, să uităm ori să subapreciem faptul că statutul nostru, precum și cererile pe care le aveam, oricât de întemeiate și de legitime au fost ele, și-au găsit consacrarea politico-juridică (*de iure*), la nivel internațional, în *Tratatetele* semnate în cadrul Conferinței de la Paris (1918-1920). Faptul că Puterile Aliate și Asociate, preocupate să pună capăt conflictelor și să asigure „pacea durabilă”, au consfințit prin deciziile luate și tratatele semnate, *principiul naționalităților*, a condus la constituirea națiunilor în state suverane, respectiv întregirea celor existente prin cuprinderea într-un singur stat a întregii națiuni; în fond, tocmai această situație de oprimare a populațiilor aflate în Imperiul austro-ungar reprezintă și cauza declanșării războiului. De aici decurge și contribuția imensă pe care a avut-o diplomația română în realizarea măreței împliniri⁶. Deși voința noastră de unire a fost exprimată succesiv, la 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918, ziua noastră națională fiind 1 decembrie, *Tratatetele de pace* prin care s-a consfințit unirea, au fost semnate după aceea, la 10 septembrie 1919, 4 iunie 1920 și 28 octombrie 1920, iar intrarea acestora în vigoare a avut loc după ratificările respective. Ca atare, Conferința de pace, cu autoritatea sa internațională, a fost cea care și-a dat girul, aprobând și certificând ca legitime cererile noastre, care, oricât de îndreptățite ar fi fost ele, trebuiau să ne fie recunoscute la acest nivel – așa cum sunt regulile internaționale; se omologau rezultatele participării noastre la război și se legitima totodată, calitatea noastră, la nivelul comunității internaționale, de stat întregit.

▪ La aproape trei decenii de la acest măreț eveniment, prin *Tratatul de pace de la Paris* (1947), dintre cele trei rapturi ce-i fuseseră impuse României în 1940 – cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord prin *ultimatumul* de la Moscova din 25 iunie, a părții din nordul Transilvaniei, prin *Sentința arbitrală* din 30 august de la Viena și a Cadrilaterului, prin *Tratatul de la Craiova* din 7 septembrie, doar partea de nord a Transilvaniei ne-a mai fost restituită (sentința fiind desființată), în vreme ce, celelalte rapturi au fost eternizate în favoarea U.R.S.S. și a Bulgariei; târgul de la Yalta – în afara legii și a echității a prevalat totuși în fața unui principiu de logică: *sublata causa, tollitur effectus; ecce iniuria!*

⁶ Despre contribuția lui Ion I.C. Brătianu, ca unul dintre cei mai remarcabili diplomați români și diplomații care aveau să apere rezultatele Conferinței de pace, v. Ioan Scurtu, *Studii de istorie*, Editura Ars Docendi, București, 2002, p. 526.